

Nemzetépítés a 19-20. századi Ázsiában-konferencia

A Bölcsészettudományi Kutatóközpont Néprajztudományi Intézete és a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Modern Kelet-Ázsia Kutatócsoportja konferenciája

A konferencia időpontja: 2023. június 1–2. (csütörtök-péntek)

A konferencia helyszíne: Humán Tudományok Kutatóháza

1097 Budapest, Tóth Kálmán utca 4.

földszint, K011-012. kis tárgyalóterem

Absztraktok

2023. június 1.

10:00-11:40

SCHREK KATALIN

egyetemi adjunktus, Debreceni Egyetem BTK, Történelmi Intézet, Egyetemes Történelmi Tanszék

Az Orosz Birodalom ruszifikációs törekvései Közép-Ázsiában az 1860-1880-as években

Az Orosz Birodalom közép-ázsiai expanziójának részeként új területeket vont fennhatósága alá az 1860-1870-es években. Taskent, Szamarkand, Kokand, valamint Híva és Buhara meghódítását követően megindult az újonnan szerzett területek Oroszországgal való viszonyának újradefiniálása. Bizonyos területek megőrizték különállásukat, míg másokat beolvasztottak a birodalomba. Utóbbi részeként jött létre a Turkesztáni Kormányzóság 1867-ben, ahol egy sajátos orosz szempontrendszer alapján szerveződő közigazgatási szisztéma valósult meg, amellyel párhuzamosan kibontakoztak a helyi lakosság életmódjának, szokásainak, mindennapjainak átformálására irányuló ruszifikációs törekvések. Tervezett előadásomban arra szeretném helyezni a hangsúlyt, hogy az oroszosítási folyamat részeként milyen intézkedések kerültek bevezetésre az 1860-1880-as években és azok hogyan hatottak a helyi társadalom szegmenseire? Továbbá, hogy a kormányzóságot vezető egyének (K. P. von Kaufmann, M. G. Csernyajev, N. O. von Rosenbach) milyen szerepet töltek be a ruszifikációs folyamatban, és milyen módszereket alkalmaztak a helyi, különösen a muzulmán lakosság kezelésében. Külön szempontként arra is szeretnék kitérni, hogy az orosz kormányzat milyen koncepciók és megfontolások mentén döntött a tartomány ilyen típusú integrációjára mellett és hogyan jelent meg mindebben a civilizációs küldetésstudat, amely kéz a kézben járt a ruszifikáció gondolatával.

KOVÁCS MÁRTA

PhD hallgató, Debreceni Egyetem, Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola

„Baroda fejedelmét, az egyik védett herceget, leváltással fenyegette meg a brit kormányzat” Az 1873–75-ös barodai krízis és a függetlenség kérdése a 19. századi brit sajtóban

A 19. században Baroda egyike volt India azon különleges státuszú államainak, amelyek bár független fejedelemségek voltak, szerződéses formában mégis szorosan kötődtek a szubkontinens brit kormányzatához. Ezek a kvázi önálló területek és a velük fenntartott

kapcsolatok a gyarmati uralom szerves részét képezték, így a velük összefüggő problémák kulcsfontosságú témaként szerepeltek az angol politikai élet színterein.

Az 1873–75-ös barodai krízis – amely során egy szuverén indiai fejedelmet állítottak bíróság elé egy magas rangú angol ügyvivő megmérgezésének vádjával – a korszak egyik leghíresebb, egyben leghírhedtebb eseménye a fejedelmi államok tekintetében. A történések nem kizárólag Indiában kaptak nagy figyelmet, a brit sajtó kiemelt kérdésként, példa nélküli tettként kezelte az eseményeket, beszámolói során számtalan esetben tértek ki az államok és a fejedelmek függetlenségének, valamint a bírósági eljárás jogosságának problémájára is.

Előadásomban ezért elsősorban a korabeli brit sajtóban megjelent cikkek segítségével szeretném bemutatni, hogy milyen vélemények alakulhattak ki az anyaország közvéleményének különböző színterein a barodai esetről és egy szuverén indiai uralkodó függetlenségének, valamint jogainak kérdéséről.

FARKAS ILDIKÓ

egyetemi docens, KRE BTK Keleti Nyelvek és Kultúrák Intézete, Japanológia Tanszék

Nemzetépítés Japánban

Japán 19-20. századi modernizációjának eredményeként a 19. század végére Kelet-Ázsiában kialakult egy nyugati értelemben vett modern állam, modern nacionalizmussal. A nemzetállam megteremtése együtt járt az ipari forradalommal, a gazdasági, társadalmi, politikai, intézményrendszeri és kulturális modernizációval – azaz, némileg sűrítetten, de végül is az európai modell követését jelentette: a modern nemzetállam kialakítása a modernizáció fontos következménye volt. Ez egyike volt azon lényeges alaptételeknek, amelyet a nyugathoz felzárkózni akaró Japán megtanult és alkalmazott.

Japán esetében más ázsiai népekkel (pl. India, Kína) ellentétben a nemzettudat kialakítása (illetve annak kísérlete) nem a nyugati hatalmak megjelenése *után*, nem a nyugati eszmevilág megismerésének hatására, hanem már azt megelőzően megkezdődött. Az edo-kori kokugaku („hazai/nemzeti tudományok”) irányzata olyan művelődéstörténeti jelenség volt a 18. században és a 19. század elején a világtól még mindig elzártan élő Japánban, amelynek hatása nemcsak az eszme, hanem a politikatörténetben is kiemelkedő jelentőséggel bír. Átalakította az akkori kulturális életet: a japán nyelv, irodalom, történelem, mitológia tanulmányozásával (nemegyszer megalkotásával) és előtérbe állításával az elkövetkező évszázadokra meghatározta a japán nemzeti ideológiát. Ezzel az örökséggel a 19. század második felétől nyugatosodó, modernizálódó Japán meg tudta formálni sajátos japán identitását, mind Ázsiához (amitől ekkor elszakadni szándékozott), mind a Nyugathoz (amelyhez pedig csatlakozni kívánt) viszonyítva. Japánban ezzel már a modernizáció előtt megformálódott egy olyan kulturális kollektív identitás, amely a 19. század második felében a nemzeti identitás megfogalmazásának alapja lehetett.

A modernizáció folyamán az edo-kori tudósok, gondolkodók, teoretikusok által kidolgozott koncepciókból (sintó, császárközpontú állam, a nemzeti egység fogalma, a japán eredetmítosz, konfuciánus etika stb.) építkezhetek egy modern nemzetállam és nacionalizmus kialakításához, amely tehát nem egyszerűen csak a nyugati modell Japánra való alkalmazása volt, hanem a japán kulturális hagyomány beépítése a megváltozott viszonyok közé. Mindezzel egy *nem nyugati típusú modernizációt* valósítottak meg, amely feltételezhetően más kelet-ázsiai országok számára is mintát jelentett a későbbiekben.

GULYÁS ZOLTÁN

térképész, ELKH BTK Néprajztudományi Intézet, Etnológiai Osztály

Egy magyar építőmérnök a Távols-Keleten – Szentgáli Antal tapasztalatai a kelet-ázsiai nemzetek körében a 20. század elején

Szentgáli Antal (1868–1945) építőmérnök, világutazó, író, zeneszerző, közéleti személyiség, aki életében széles körű ismertségnek örvendett, azonban neve és érdemei napjainkra csaknem teljesen feledésbe merültek. Szentgáli 1901-ben a Távols-Keletre utazott, hogy barátját és mérnök társát, Gubányi Károlyt követve részt vállaljon a mandzsúriai vasútvonal építési munkálataiban. Miután együtt megépítettek egy fontos vasúti alagutat, Szentgáli Vlagyivosztokban telepedett le, és egy évtizeden keresztül élt és dolgozott a cári Oroszország csendes-óceáni kikötővárosában. Ez idő alatt Szentgáli bejárta Kelet-Szibéria, Kína és Japán számos vidékét, valamint Koreában is megfordult. Kiválóan elsajátította a japán és a kínai nyelvet, mérnöki tevékenysége mellett földrajzi és etnográfiai megfigyeléseket végzett, népdalokat gyűjtött. Hazatérését követően több szakmai és kulturális szervezet munkájában is aktív szerepet vállalt: a Magyar–Nippon Társaság egyik alapítója és egyben első elnöke volt, továbbá a Magyar–Indiai Társaság alelnöki tisztségét is betöltötte. Szentgáli a két világháború között a japán és a kínai kultúra egyik legfőbb hazai népszerűsítőjének számított. Az előadás Szentgáli Antal életének és munkásságának kíván emléket állítani.

A nemzetépítés időközön átívelő folyamata

2023. június 1.

13:00-14:40

KLEMENSITS PÉTER

kutatásvezető, Neumann János Egyetem, Eurázsia Központ

A nacionalista mozgalmak szerepe a nemzetépítésben a Fülöp-szigeteken

A 19. század végén a Fülöp-szigetek elszakadt Spanyolországtól, de utóbbi helyét, mint gyarmatosító hatalom az Egyesült Államok vette át. Az USA azonban a függetlenség megadására kötelezettséget vállalt, egyben a vele együttműködő politikai elitet erre tudatosan készítette fel. A második világháború elején a szövetségesek veresége, a japán megszállás új helyzetet teremtett, melyben a nacionalisták egy része Japántól várta az ország függetlenségének biztosítását. 1945-ben az USA visszatérésével a függetlenség már belátható közelségbe került, ugyanakkor a nacionalisták közül számos csoportot kirekesztettek a politikai hatalomból. A Fülöp-szigetek 1946-os függetlenségét követően – amikor a nemzetépítés már nem csupán elméleti problémát jelentett – az amerikaiakkal együttműködő szűk politikai és gazdasági elit tagjainak kezébe került a hatalom, akik céljaikban nem sokban különböztek egymástól, miközben azonosságok és különbségek egyaránt felfedezhetőek voltak az ezt megelőző 50 év nacionalista törekvéseivel összehasonlítva.

Az előadás célja, hogy interdiszciplináris megközelítésben a 19. század végétől az 1950-es évekig áttekintse a Fülöp-szigetek legfontosabb nacionalista csoportjainak a nemzetépítésről vallott elképzeléseit, majd pedig a gyakorlatban történő megvalósítás nehézségeit a későbbiekben. Amint arra a prezentáció rámutat, a Fülöp-szigetek Délkelet-Ázsia számos régiójával szemben felkészültebben nézett szembe a függetlenség kihívásaival, ennek ellenére a nemzetépítés korántsem bizonyult egyszerű folyamatnak, melynek következményei még ma is megfigyelhetőek az országban.

SÁRKÖZY MIKLÓS

egyetemi docens, Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, Történettudományi Intézet

Az iráni nemzeti identitás három óceánja

Abd al-Karím Szorús kortárs iráni vallásos reformista filozófus szerint az iráni identitás partjait három hagyomány óceánja nyaldossa: a síita iszlám, a régi nemzeti (részben preiszlám) hagyományok és a nyugati (európai) hatások.

Szorús szerint ezek a hagyományok csak részben férnek meg harmonikusan egymás mellett a kortárs iráni történelemben, és egyfajta dialektikus antagonizmus formájában mindig egyik vagy másik dominál, miközben a többi identitás elnyomásával éppen azokat teszi népszerűvé, protesztidentitássá alakítva őket. Ily módon a politikai hátszéllel rendelkező identitás előkészíti az elnyomott identitások robbanásszerű sikerét, és az éppen domináns, aktuális politikai érdekek és kurzusok segítségével hatalomra került identitások hatalomra kerülésük után gyorsan elvesztik népszerűségüket Iránban.

Szorús egy nem kevés visszhangot kiváltott másik állítása szerint az iráni társadalom 1979 előtt olyan mélyen vallásos volt a nyugatos és nacionalista iráni monarchia ellenében, hogy a vallásos identitás gyökereit csak egy iszlám forradalom téphette ki.

Jelen előadásomban az iráni nemzetépítés 20. századi útvesztőit, kihívásait és párhuzamos valóságait kívánom elemezni, különös tekintettel az 1979-es iráni iszlám forradalom előtti és utáni kapcsolatos diskurzusra.

KÓSZEGI MARGIT

tudományos munkatárs, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Történeti Intézet, Művelődéstörténeti Tanszék

Az iszlám nacionalizmus a posztszovjet Ázsiában

Iszlám vagy nacionalizmus? – hangzik el a kérdés Közép-Ázsia kapcsán a Szovjetunió szétesése után. Az iszlám világ egykori kultikus központjait magába foglaló, de a 19. századtól orosz, majd szovjet fennhatóság alá tartozó térség 1990-es évek elején függetlenedő államai számára kérdéses volt, hogy mely tényezők lesznek dominánsabbak közösségeik sorsának további alakításában? A nemzetállami keretek globális jelenléte a feltett kérdésre az utóbbi a választ sugallja, az ezredforduló után is, de a tradicionális keretek egyelőre mindkettőt felülírják.

A posztszovjet tér ázsiai peremterületein több olyan közösséget is találunk, ahol a fenti kérdés jelentőséggel bír. Oroszországban a 18. század második felében született a döntés arról, hogy a muszlim volgai tatárok számára biztosítják vallási alapokon nyugvó közösségeik működését. A gazdasági szükségszerűségtől hajtott vallási tolerancia (összekötőt láttak bennük a további keleti hódítások megalapozásában) az iszlám kultúra orosz uralom alatti felvirágzását indította el. Sajátos iszlám kultúra formálódott az Orosz Birodalom Volgától keletre eső területein. Egyrészt erőteljes volt Buhara és Szamarkand nagy szunnita ortodox vallási központjainak hatása. Másrészt viszont a központi hatalommal ápolt jó viszony és a gazdasági előnyök megtartása érdekében az orosz hatások is egyaránt beépültek képzési rendszerükbe és mindennapjaikba. Az oroszok muszlimok felé nyitottabb politikájának eredményeként váltottak hitet kisebb népcsoportok Szibériában.

A 20. század elején jelentkező pániszlámizmus már minden oroszországi muszlim hívőt célzott és a jogaikért való egységes fellépést szorgalmazta. A 20. században bekövetkező fordulat, a Szovjetunió létrejötte azonban egy gyökeresen új hozzáállást eredményezett az iszlám hithez a hatalom részéről, ami jelentősen módosította a közösségek valláshoz való viszonyát és mindennapi szokásait. Az új évezredbe független nemzetállamokként belépő ázsiai posztszovjet peremterületeken ezért sajátos hibriditás jelentkezik a formálódó nemzeti identitásokban. Előadásomban ennek sajátosságait mutatom be.

SÁGI PÉTER

egyetemi tanársegéd, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Indológia tanszék

India tagállami közigazgatásának fejlődése

Politikai értelemben ma India egy ország és szövetségi állam, ugyanakkor kulturális és nyelvi tekintetben sokszor annyi részből tevődik össze. Előadásomban bemutatom a függetlenség éveiben, az alkotmányozási folyamat során megálmodott közigazgatási struktúrát, illetve ennek napjainkig tartó alakulását, amelyben tükröződik a szövetségi és tagállami adminisztráció együttműködése. Megtudhatjuk, milyen folyamatok voltak és vannak hatással az új tagállamok létrejötte iránti igények alakulására, milyen további változtatásokra lehet számítani a közeljövőben.

Nemzetépítés, nyelvpolitika, identitás

2023. június 1.

13:00-14:40

STEMPLER ÁDÁM

egyetemi tanársegéd, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Új- és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék

Holland-Indiától Indonéziáig

A mai értelemben vett Indonézia a történelem során nem létezett. A második világháború után függetlenné váló ország határai több mint 300 év holland gyarmatosítás következményeként alakultak ki. Tekintve, hogy Holland-India több száz nyelvjárást és etnikai csoportot tömörített magába, a 20. század elején kibontakozó nemzeti mozgalom legfőbb feladata a közös identitás megteremtése volt. Míg a korai szervezetek elsősorban helyi érdekeket képviseltek, az 1920-as évekre egyre szélesebb körben elfogadottá vált a nézet, miszerint a független Indonézia határai megegyeznének Holland-India határaival. A folyamat csúcspontját az 1928-ban megrendezésre kerülő Második Ifjúsági Kongresszus jelentette, melynek keretén belül kinyilvánították, hogy „Indonézia egy nép, egy nyelv, egy ország”. Az előadás arra a kérdésre keresi a választ, hogy a nemzeti mozgalom eltérő nyelvjárást beszélő, illetve eltérő etnikai háttérrel rendelkező vezetői miként fektették le egy korábban nem létező nemzet alapjait.

GYENE PÁL

főiskolai docens, Budapesti Gazdasági Egyetem, Nemzetközi Kapcsolatok Tanszék

A nemzetépítés három évtizede a posztszovjet Közép-Ázsiában

Előadásunkban az immár több mint harminc éve független közép-ázsiai köztársaságok nemzetépítési „projektjeinek” rövid bemutatására teszünk kísérletet. A tárgyalt öt ország (Kazahsztán, Kirgizisztán, Tádzsikisztán, Türkmenisztán és Üzbegisztán) határait és nemzeti identitásait már javarészt készen örökölte a szovjet korszakból, és bár az államközi status quo ellen egyik utódállam sem intézett nyílt kihívást, a szuverén nemzetállami önállósodás nem volt konfliktusmentes folyamat. Határmenti fegyveres konfliktusokra (elsősorban kirgiz-tádzsik relációban), etnikumközi összecsapásokra (többek között kirgizek és üzbégek között), és nyílt regionális polgárháborúra (Tádzsikisztán esetében) egyaránt volt példa. Az egykori birodalmi centrumhoz, Oroszországhoz való viszony a függetlenedést követően szintén ambivalensen alakult, melyet leginkább a nyelvpolitikán és a kilencvenes években végigvitt vagy éppen jelenleg is zajló ábécé reformokon lehet lemérni. Az államilag propagált közép-ázsiai nacionalizmusok szerves velejárója volt az aktuális politikai vezetők (elnökök) személyi kultusza, ez alól talán csak a 2000-es évektől politikailag mindinkább instabil Kirgizisztán jelentett kivételt. Az iszlám mint politikai legitimációs forrás ugyanakkor csak korlátozottan jelent meg a szóban forgó rezsimek hangsúlyozottan szekuláris karakteréből fakadóan, illetve mivel a politikai iszlámra a közép-ázsiai autokráciák jellemzően mint biztonsági fenyegetésre tekintettek és tekintenek ma is.

HIDVÉGI ZSÓFIA

megbízott oktató, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Távolsági Intézet, Japán Tanszék

Shimakutuba és az egységes ryūkūi kisebbség Japánban

A Meiji korban Japán törekedett, hogy felvegye a versenyt Nyugattal, amihez elengedhetetlen volt, hogy egy kulturálisan és nyelviileg homogén államot hozzanak létre. Ugyan ez az ideológia a második világháború elvesztése után meggyengült, de még a napjainkban is erős az a nézet, hogy az ország alapvetően egynyelvű, még akkor is, ha a területi köznyelvi változatok igen erős bujtatótt presztízzsel rendelkeznek a mai napig. Az 1960-as évek vidéki gazdaság fellendítő programja és a *furusato* jelenség hatására a MEXT lazított a nyelvpolitikáján, és teret engedett a regiolektusoknak, így az új nyelvi ideológia, még ha differenciált és szegmentált használatot sürgetett is, támogatta a területi köznyelvek megerősödését. A *nyelvjárás boom* erősítette a helyi közösségek csoportidentitását és a belföldi turizmust és fogyasztást is támogatta az új „furcsa”, helyi nevű termékek piacra dobása.

Azonban az őshonos kisebbségi nyelveknek és közösségeknek még várni kellett arra, hogy ugyan úgy felvirágoztassák (és exotizálják) a kultúrájukat és a nyelvüket, mint a domináns *yamato* közösségek. Az Észak-Japánban őshonos *ainuk* hosszú évek jogi harca után 2019-ben elérték, hogy a nyelvüket (*ainu-itak*) elfogadja a japán kormány, mint hivatalos kisebbségi nyelv. Viszont a Japán legdélebbi szigetsorán élő *ryūkūi* közösséget nem ismerték el őslakosoknak, így nem is tudják érvényesíteni a nyelvhez, kultúrához (és a földhöz) való jogukat. A helyi nyelvi revitalizációs mozgalom viszont megtalálta a kiskapukat ahhoz, hogy intézményileg tudják támogatni a nyelvváltás megállítást és visszafordítást, és maga az Okinawai Prefekturális Hivatal is jelentős segítséget nyújtott a kulturális és nyelvi programok, képzések és versenyek megszervezésében, és megalapította a *Shimakutuba* Központot. Ez a

nyelvi önszerveződés látszólag megegyezik a nyelvi menedzsment alulról felfelé (is) történő befolyás elméletével, ami a közösségalapú revitalizáció egyik legfontosabb alapköve.

Kérdéses azonban, hogy egy regionális központi szervezet képes-e a Rūkyū-szigetsor hat nyelvét ugyanolyan mértékben képviselni. A földrajzi adottságukból és a történelmükből adódóan a szigetek igen nagy nyelvi diverzitással rendelkeznek és az egyes közösségek csoport- és kulturális identitása elég erős ahhoz, hogy sérelmezzék az Okinawa-főszigeti hatást és befolyást. Az előadás célja, hogy bemutassa a *Shimakutuba* nyelvmentő mozgalmat és megvizsgálja, hogy a működése valóban része-e a regionális nyelvpolitikának (standardosításnak) és így egységes közösség építő erőnek számít-e

GÁRDIÁN NIKOLETT

magyar lektor, Sanghaji Idegen Nyelvi Egyetem

PhD hallgató, Szegedi Tudományegyetem, Nyelvtudományi Doktori Iskola

Egység és sokféleség a jelenkori Kína nyelvhasználatában

Az 1950-es évektől meginduló, és a modern Kína nyelvi egységesülését célzó nyelvpolitika nagy és visszafordíthatatlan változásokat indított el a Kínában beszélt mintegy 300 féle nyelv és nyelvváltozat terén. E szabályozásoknak köszönhetően kialakult és uralkodóvá lett a mandarinnak nevezett sztenderd köznyelv, a különféle nyelvváltozatok egységesültek, a kisebb nyelvek pedig veszítettek erejükből.

A kezdeti célokon túlmenően ugyanakkor e nyelvpolitikának közvetett hatásai is lettek, és a korábban generált változások (a külső tényezők, pl. globalizáció, kínai gazdaságpolitika miatt is) megállíthatatlanok, illetve kontrollálhatatlanok lettek.

A kínai kormány időközben felhagyott eredeti terveivel, amelyek a kínai nyelvváltozatok felszámolására, illetve a kisebbségi nyelvek felváltására, megszüntetésére irányultak, ennek ellenére sokan aggódnak e nyelvek sorsa miatt. Bár a sztenderd mandarin népszerűsítése ma már nem olyan agresszív, mint korábban, de utat tör magának a különféle helyi nyelvváltozatok mélyebb rétegeibe is.

Az utóbbi évek pozitív változásai közé tartozik, hogy a kínai nyelvjárások és a kisebbségi nyelvek iránti érdeklődés egyre növekszik, ezek erősítésére állami programok is születnek. A Kína területén élők közötti kommunikáció a sztenderd változat széles terjedésének köszönhetően egyre könnyebbé válik.

A helyi dialektusok ugyanakkor visszahatnak és diverzifikálják a mandarin nyelvhasználatot, létrehozva annak regionális változatait. Így egyre gyakoribb a két- vagy akár háromnyelvűség is, melynek során egy beszélő használja a saját anyanyelvét, a regionális köznyelvet és a mandarint is.

Előadásomban azt vizsgálom, milyen eredményeket hoztak a modern Kína létrejötte utáni átfogó és olykor erőszakos nyelvegységesítő törekvések. Illetve azokat a spontán létrejövő vagy államilag indukált folyamatokat, melyek a korábbi nyelvegységesítő politikák után ma már a társadalmi, illetve a bel- és külpolitikai változások folyamányaként jelennek meg a kínai nyelvhasználatban. Bemutatom, hogy a különböző etnikai (ujgur, tibeti, belső-mongóliai), kisebbségek és lokális közösségek (pl. sanghaji dialektus) beszélői milyen kihívásokkal szembesülnek e folyamat során, és rátérek arra is, hogy milyen tendenciák rajzolódnak ki a jövőbeli kínai nyelvhasználatot illetően.

A nemzetépítésről térbeli és időbeli keretek nélkül

2023. június 1.

15:20-17:20

GUSZMANN GERGELY

főiskolai docens, Eszterházy Károli Katolikus Egyetem, Történelemtudományi Intézet, Új- és Jelenkori Történeti Tanszék

India „sáfrányosítása”. A hindu nacionalizmus nemzetépítő törekvései

India függetlenné válása után a hindu nacionalizmus homogenizáló törekvése, valamint a Hindutva ideológiájának beemelése a nemzeti politikai kánonba számos szakaszon ment keresztül, amelyek során képes volt befolyásolni az indai társadalmi, politikai és gazdasági diskurzust. A Bharatiya Janata Párt (BJP) 2014-es győzelmével azonban minden korábbinál nagyobb befolyással kezdte meg az ország múltjának, kulturális jegyeinek rekontextualizálását a közélet, társadalmi gyakorlatok, politikai reprezentációk és az oktatás „sáfrányosításán” keresztül. Narendra Modi egy kevésbé ismert politikusnak számított a Gujarat állam határain túl a 2002-es zavargások előtt. Az egyre sikeresebb kormányzati és gazdasági intézkedései után azonban képes volt a BJP-t győzelemre vinni 2014-ben, majd 2019-ben is. A választási győzelmekkel egy Indira Gandhi óta nem látott törvényhozási többséget kapott, amely hozzásegített a sajátos Hindutva elképzelés megvalósításához. Az előadás célja bemutatni azokat a politikai módszereket, populista narratívákat, reprezentációs eszközöket, valamint gazdasági programokat, amelyekkel Narendra Modi civilizációs narratívája India nemzeti egységét, valamint globális szerepét igyekszik meg (vagy re-) konstruálni.

VÁMOS PÉTER

tudományos tanácsadó, Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Történettudományi Intézet egyetemi docens, Károli Gáspár református Egyetem, BTK, Keleti Nyelvek és Kultúrák Intézet, Kínai Tanszék

Mao Zedong három világ elmélete és Kína nagyhatalmi törekvései

A Kínai Népköztársaság megalakulását követően Mao és vezetőtársai eleinte azt remélték, hogy az évszázados imperialista megaláztatás után az ország szovjet katonai és gazdasági támogatással visszanyerheti korábbi nagyságát és központi szerepét a nemzetközi életben. Az 1950-es évek közepére azonban világossá vált, hogy Peking nem akar a Moszkva által vezetett szövetség alárendelt tagja lenni. A Kínai Népköztársaság az USA és a Szovjetunió mellett harmadik erőközponttá kívánt válni. Mao úgy ábrázolta országát, mint a „harmadik világ” részét és természetes szövetségesét, amely saját tapasztalatai alapján arra hivatott, hogy társadalmi rendszerüktől és ideológiájuktól függetlenül az elnyomott nemzetek élére álljon. A kínai fejlődési utat modellként bemutatva Peking propagandával, valamint gazdasági és katonai segélyek révén igyekezett vezető szerephez jutni elsősorban Délkelet-Ázsiában, Afrikában és Latin-Amerikában. Az előadás arra a kérdésre keresi a választ, hogy Mao idején a pekingi vezetés hogyan próbálta újradefiniálni Kínát mint a világ egyik vezető hatalmát. Megvizsgálja Mao „három világ” elméletének fejlődését, és elsősorban Kína Afrika-politikájára összpontosítva feltárja a mai kínai nagyhatalmi törekvések hidegháborús gyökereit.

RÁCZ LAJOS
független kutató

Kína 2049-ben: nemzetállam vagy birodalom?

A napjainkra évezredes fejlődési utat bejárt, és még mindig képlékeny nemzetközi rendszer struktúrájának alkotórészei jól szervezett nagy politikai közösségek (országok), amelyeknek a hatalmi dimenzióban, földrajzi és történelmi megközelítésben (térben és időben) két meghatározott alaptípusát különböztetjük meg. Ezek az *államok* (a 19. század óta: *nemzetállamok*) és a *birodalmak*.

Az ENSZ Közgyűlés G/375.(IV.) határozata szerint az *államok* függetlenek, a területükön (és csakis ott) kizárólagos joghatóságuk van, egyenlők a többi állammal, és ha megtámadják őket, akkor joguk van az egyéni vagy kollektív önvédelemre.

A klasszikus (dinasztikus) *birodalmakat* a modern nemzetállamoktól az különbözteti meg, hogy jogot formáltak maguknak a más államok belügyeibe való beavatkozásra. A joghatóságuk alatt élőkkel faji, nyelvi, nembéli, nemzetiségi, vallási különbözőségük alapján nem egyenlően bántak, más államokkal (közösségekkel) való nézeteltéréseiket sokszor nem békés úton rendezték. Nem tartózkodtak a más államok, közösségek elleni erőszaktól, területileg más államok, közösségek rovására terjeszkedtek (akár háborúk árán is) stb.

A 21. század nagyhatalmi viszonyai között a (modern) birodalmiság jellegzetességeit különböző mértékben három állam (az Amerikai Egyesült Államok, Oroszország és Kína), valamint egy nemzetközi szervezet (az EU) hordozza. Mindegyikük jól elkülöníthető sajátosságokkal bír.

A Kínai Társadalomtudományi Akadémia egyik kiadványának szerzője felveti: „Valószínűleg nincs még egy olyan pólus (nagyhatalmi erőközpont) a világban, mint az EU, amely állandóan azt kérdezi magától: Mi Európa? Mit akar az EU?”. Ugyanennek az Akadémiának egy másik munkatársa azonban egy 2009-es pekingi konferencián azt is elmondta, itt lenne az ideje annak, hogy a nyugatos globalizáció által serkentett elképesztő ütemű gazdasági fejlődés mámorából lehiggadva a kínaiak is feltegyék maguknak a kérdést: Mi Kína? Mit akar Kína? Hol lesz Kína 20 vagy 40 év múlva?

Ebben az előadásban (tanulmányban) az összehasonlító politológia és a társtudományok módszertanával a földrajzi és történelmi meghatározottságot, a fejlődési lehetőségeket behatároló nemzetközi környezeti tényezőket, kiemelten a hatalmi és az interkulturális viszonyokat boncolgatva vonok le következtetéseket a „birodalmi lét” kínai sajátosságainak mibenlétét illetően.

Kína a császárkorban két évezreden át a nyugati társadalmi-politikai kategóriákba besorolhatatlan dinasztikus birodalom volt, amely az európai folyamatokhoz képest jócskán megkésve, csak a 20. században indult el a nemzetté (nemzetállammá) válás útján, az 1911-es Szun Jat-szen féle polgári demokratikus forradalommal. A polgári demokrácia és a kapitalizmus azonban éppen annyira „idegen” eszme volt a kínaiak többsége számára, mint (kezdetben) a marxizmus-leninizmus kommunista ideológiája. Mi különbség van a klasszikus „Középső Birodalom”, az 1911-es Kínai („polgári demokratikus”) Köztársaság, az 1949-es („szocialista”) Kínai Népköztársaság, a maoista „kulturális forradalom” kommunista diktatúrája, a Teng Hsziao-ping-féle „kínai államkapitalizmus” (bár ők másképp nevezték), és Hszi Csinping „egyszemélyes pártállamának” narratívái között, és mi a közös bennük a birodalmiság szempontjából?

Milyen lesz Kína 2049-ben, 100 évvel a népköztársaság kikiáltása után? „Puha” eszközökkel operáló modern „civilizációs állam”, vagy anakronisztikus, „kemény”, asszertív-agresszív, ultranacionalista, globálisan terjeszkedő, diktatórikus birodalom? Inkább a mai Oroszországra, vagy talán a hibrid felépítésű EU-ra fog jobban hasonlítani?

Milyen globális jelentőségű forgatókönyvekre kell Magyarországnak felkészülnie, mi lesz hazánk „hovatartozása” 2049-ben (a NATO is akkor lesz 100 éves) az amerikai, európai, orosz és kínai birodalmak befolyási övezeteinek ütközőzónájában?

GOSZTONYI MÁRTON

egyetemi adjunktus, Universiti Malaya, Ázsia-Európa Intézet

Együttműködés nemzetállamokon túl? - Globális kormányzás és interregionalizmus az Európai Unió és ASEAN országok között

A globalizáció folyamata és következményei mindig nagy figyelem tárgyát képezik, hisz az áruk, a tőke és a munkaerő határokon átnyúló és világszerte növekvő mobilitása, amely szoros kapcsolatban áll a közlekedési és kommunikációs hálózatok fejlődésével, általánosságban úgy tekinthetők, mint az egyre gyorsuló globalizációs folyamat legnyilvánvalóbb mutatói. Előadásomban ugyanakkor a gazdasági faktorokon túlmutatóan annak elemzését végzem el, hogy az Európai Unió és ASEAN országok közötti regionális együttműködéseknek milyen politikai vonatkozásai lehetnek az interregionalizmus, valamint a globális kormányzás szempontjai felől. Előadásomban kitérek a két régió közötti kapcsolatok keretrendszerére, valamint azon kihívásokra, amelyek mentén konstruálódik a 90-es évektől egyre inkább erősödő folyamat. Előadásommal azon diskurzushoz járulok hozzá, amely a globális kihívásokra (éghajlatváltozás és globális felmelegedés, pénzügyi válságok, világválságok, valamint szegénység és a gazdasági egyenlőtlenség) nemzetállamokon túlnyúló együttműködésekben keresi a választ.

SALÁT GERGELY

tanszékvezető egyetemi docens, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Kínai Tanszék

Farkasharcos nemzet – a kínai hazafias film reneszánsza

A film az 1920–1930-as évektől kezdve fontos szerepet játszik a kínai nemzetépítésben. A mozi egy évszázada közös múltat, hősokeket, mítoszokat, célokat, küzdelmeket és szenvedéseket jelenít meg, igyekszik közösséggé alakítani a kínaiak százmillióit. A film az 1950-es évektől a politikai vezetés üzeneteinek egyik fő közvetítőjévé vált, olyan alkotások, amelyek nem nemzeti és pártpropagandát szolgáltak, alig készülhettek. A reform és nyitás korában, miközben a filmkészítés fokozatosan üzleti alapokra helyeződött, továbbra is forgattak úgynevezett „födallam-filmeket” (*zhu xuanliu*), amelyek a direkt pártpropaganda helyett elsősorban patrióta üzeneteket közvetítettek, sikerük azonban sokáig korlátozott maradt. A hazafias filmek új virágkora a 2010-es évek közepén kezdődött, az áttörést a *Farkasharcos 2.* című 2017-es akciófilm hozta el, amely minden addigi nézettségi és bevételi rekordot megdöntött. A film szakít a Kínát és a kínaiakat jellemzően áldozatokként bemutató 20. századi hagyománnyal, s egy új, erős, férfias, büszke Kínát mutat be, amely megkérdőjelezhetetlen globális nagyhatalom. A *Farkasharcos 2.* rekordjait a Kínai Kommunista Párt megalakulásának századik évfordulójára elkészült *Changjin-tavi csata* szárnyalta túl, az idei év kasszasikere pedig *Az ég királyai* című Top Gun-t idéző alkotás. A kínai nézők rendkívül jól rezonálnak ezekre a nacionalista filmekre. Ez jelzi, hogy egyrészt a kínai filmkészítők megtalálták a propaganda és az üzleti siker kombinálásának receptjét, másrészt a kínai hazafias film, miközben talán minden

korábbinál fontosabb szerepet játszik a kínai identitás formálásában, új szintre lépett, s már egy 21. századi szuperhatalmi öntudatot közvetít.

A nemzetépítésről „műfaji” határok nélkül

2023. június 1.

15:20-17:20

LÁZÁR MARIANNA

egyetemi adjunktus, Károli Gáspár Református Egyetem, Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, Keleti Nyelvek és Kultúrák Intézete, Japanológia Tanszék

Császársírok kutatása, mint nemzetkép építési eszköz a meidzsi-kori Japánban

Az ókori japán arisztokrata halomsírok (古墳) mérete, kialakítása, elhelyezkedése és gazdag leletanyaga fontos információkat közöl a 3-7. század között lezajlott államszervezési folyamatokról, az ősi császárkultuszról és a „szertartásos” jellegű törzsszövetségi állam hitvilágáról. A 3. század második felétől a hatalmon lévő Jamato-dinasztia uralkodóit kulcslyukra emlékeztető alaprajzú halomsírokban temették el, melyek kezelésére már az ókortól kezdve létezett külön hivatal, a 19. századig azonban az aktuális politikai hatalom más-más módon viszonyult a nemzeti örökségvédelemhez és magához a császári halomsírokhoz is.

Az első császársírokra (陵墓) vonatkozó, tudósoktól származó örökségvédelmi és feltárási javaslatok süket fülekre találtak az edo-kori (1603-1868) Tokugava-kormányzatnál, azonban annak köszönhetően, hogy a kor második felében előtérbe került az ősi japán nemzeti kultúra és azok szimbólumainak kutatása, illetve a császári hatalom visszaállításának eszméje, 1862-től magas rangú hivatalnokokat és tanácsadó tudósokat bíztak meg a nyughelyek renoválási és beazonosítási munkájával. A tanácsadóként felkért kutatók 1865-ig az újjáépítési munkálatok felügyelete mellett „összekötötték” a császárokat a halomsírokkal történeti források (*Kodzsziki, Nihonszoki, Engisziki*), hivatalos iratok és helyszínrajzok alapján.

A Meidzsi-restaurációt (1868) követő időszakban, miközben a modernizálódó Japán a függetlenségének megőrzésére és a Nyugat nagyhatalmaival egyenrangúvá válására törekedett, az isteni származású császári ősokeket (a japán nép szimbólumait) és azok végső nyughelyét hatalmas tisztelet övezte – ezzel is fokozva az éppen uralmon lévő Meidzsi császár tekintélyét. A központi kormány teljesen újraértelmezte a császári családhoz köthető síremlékek történelmi és ideológiai szerepét az új nemzetépítési és nemzeti arculatformálási célok tükrében.

Mindeközben Japán a „nyugati technológia, japán szellem” (和魂洋才) jelszavát követve tanulási célból külföldi szakértőket hívott az országba, ám nemzeti jellegét, hagyományát és kulturális örökségét belülről erőteljesen védelmezte. Míg engedélyezte a legtöbb régészeti lelőhely nyugati módszerekkel történő vizsgálatát és ásatását a külföldi kutatóknak, a császársírok feltárása szigorúan tilossá vált.

Előadásomban szeretném bemutatni, hogy a japán császári halomsírok kutatása milyen nemzetkép építési eszköz volt a Meidzsi-korban.

MECSI BEATRIX

tanszékvezető egyetemi docens, Eötvös Loránd Tudományegyetem, BTK, Távol-keleti Intézet, Koreai Tanszék

Nemzeti identitás és önreprezentáció Koreában a modernitás kihívásainak tükrében

Az 1980-as évekig a koreai művészettörténeti összefoglalók az ország művészetét a legtöbb esetben csupán a japán megszállás időszakáig, 1910-ig vizsgálták. Ha mégis említették az ezt követő korszakok művészetét, csak leegyszerűsített módon mutatták be, ahol elnyomó és elnyomott állnak egymással szemben. Azonban ennek az időszaknak a művészete, ha árnyaltabban és elfogulatlanul vizsgáljuk, a kettős szembenálláson túlmutató, nagyon érdekes dinamikát fed fel.

Előadásomban a japán gyarmatosítástól az 1950-es évek közepéig terjedő korszak jellemző koreai műalkotásait vizsgálom annak alapján, hogy az alkotók hogyan reagáltak a modern művészeti anyagok (pl. olajfestés) és stílusok (pl. impresszionizmus, absztrakt festészet stb.) megjelenésére, amelyeket az országukat megszálló Japán művészeti szemléletének szűrőjén és iskoláin keresztül ismerhettek meg. A modern és a hagyományos anyagok, technikák, stílusok közötti választás, vagy ezek összehangolása, a hivatalos fórumokon, kiállításokon való részvétel, vagy épp tudatos távolmaradás e fórumoktól, sok mindentről árulkodik a nemzeti identitás és önreprezentáció tekintetében. Elemzésemben az e korszakban alkotó jelentősebb koreai művészek (pl. Ko Hui-dong, Lee Quede, és mások) identitáskeresését vizsgálom műveiken és egyéb dokumentumokon keresztül, megvilágítva a koreai képzőművészet és művészeti alkotások interpretációjának változásait, különbségeit, kitekintve mind a hivatalos kultúrpolitika, mind a későbbi Észak- és Dél-Korea értelmezési lehetőségeire is.

SZÁLKAI KINGA

főiskolai docens, Budapesti Metropolitan Egyetem, Társadalom-tudományok és Nemzetközi Tanulmányok Intézet

A nagyméretű gátrendszerek szerepe a közép-ázsiai nemzetépítésben

A víz- és energiaellátás biztosítása, illetve a kapcsolódó vízigazgatási rendszerek megfelelő működtetése sok esetben szorosan összekapcsolódik a kormányzat legitimitációjának és a társadalom kohéziójának növelésével, vagyis a nemzetépítés folyamataival. Ez a jelenség hangsúlyozottan jelen van a posztszovjet Közép-Ázsia államaiban, különösen Kirgizisztánban és Tádzsikisztánban, ahol a gátrendszerek kérdése a nemzetépítés kiemelten fontos eszközévé vált. Az épülő gátak és vízerőművek alapvető funkcióik betöltése mellett a közösség, a nemzet, az állam erejének és függetlenségének hangsúlyozását is szolgálják. A közép-ázsiai vezetők retorikája és politikája gyakran támaszkodik a szovjet időszakban zajlott identitásépítés nagyméretű gátrendszerekhez kapcsolódó eszközeire, ezeket a korábbi formákat azonban új tartalommal megtöltve alkalmazza. Az előadás célja, hogy összehasonlítsa a szovjet időszakban, a függetlenséget követően, illetve napjainkban kialakult közép-ázsiai narratívákat a nagyméretű gátrendszerekről, illetve, hogy áttekintse ezek nemzetépítésben betöltött szerepét.

PUSZTAI BEÁTA

megbízott oktató, Budapesti Metropolitan Egyetem, Animáció és Média Design Tanszék
megbízott oktató, Eötvös Loránd Tudományegyetem BTK, Japán Tanszék
PhD. hallgató, ELTE-BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola, Japanológia Doktori Program

PhD. hallgató, ELTE-BTK Filozófiatudományi Doktori Iskola, Film-, Média- és Kultúraelméleti Doktori Program

A „furuszato anime” műfaji mitológiája. A japán vidék mint a japán nemzet lelki őshazája a kortárs japán rajzfilmben

Az ezredfordulón a japán rajzfilmben erőre kap egy „újra-japánosító” tendencia, amely az animék tematikájában és formai kidolgozásában egyaránt tetten érhető. A tavalyi PEACH konferencia keretében tartott előadásomban ennek az áramlatnak a formai oldalát világítottam meg: a *mukokuszeki* (無国籍), vagyis „(japán) nemzeti jellegtől mentes” karakterdizájn újragondolására tettem kísérletet. A japánosság–japántalanság problémáját újra-keretezendő, segítségül hívtam a „japántalan” karakterábrázolással tudatosan szembemenő trendeket a kortárs animében – amelyek közül kiemelkedik a „*furuszato animék*” filmcsoportja. Jelen tanulmányomban a *furuszato anime* műfajára, vagyis a japán vidéknek középponti szerepet juttató egészestés rajzfilmekre, valamint az általuk kirajzolt műfaji, s egyben nemzeti mitológiára kívánok fókuszálni. Olyan kultikus mozi-rajzfilmeket veszünk górcső alá, mint Mijazaki Hajao *Totoro – A varázserdő titka* (1988) és a hajdani alkotótársa, Takahata Iszao rendezte *Only Yesterday – Vissza a gyermekkorba* (1991) című remekművek.

A *furuszato* (ふるさと) gondolatkör az ideáltipikus japán vidékben lokalizálja a japán nemzet lelki őshazáját („*kokoro no furuszato*”), egy olyan mikrokozmoszt, ahová bármikor megtérhet, „visszatérhet”, és ahol megpihenhet a modern városi világ rohanásában megfáradt japán lélek. Az általam önálló műfajként azonosított *furuszato animék* tematikájukban az 1970–90-es évek vidék-revitalizációs, a belföldi turizmus élénkítésére irányuló *furuszato* mozgalmának társadalmi és politikai programját, annak ideológiai örökségét hordozzák. Képi világukban szintén a *furuszato* mozgalom reklámkampányainak vizuális kliséimotívumait idézik. Előadásomban a *furuszato anime* műfaj narratív és tematikus, ikonográfiai és ideológiai jellegzetességeinek elemzésén keresztül bemutatom a modern japán rajzfilmnek a japán nemzeti identitás megerősítésében vállalt szerepét.

VADÁSZ FRUZZSINA

Nemzetleépülés Ázsiában? A japán népességfogyás demográfiai trendjeit érintő és befolyásoló egyéb aspektusok: a jogi-szociálpolitikai, szubkulturális és etnikai-kisebbségpolitikai tényezők.

A szó szerinti „nemzetépítés”, illetve „nemzetleépülés” mennyiségi szempontjából, az előadás által vizsgált országnak, Japánnak, rendkívül sürgető problémával és kihívásokkal kell szembenéznie.

Amíg 2018-ban az ország népessége a CIA World Factbook-jának adatai alapján valamivel több, mint 126 millió fő volt, 2021-ben mindez a szám ugyanazon forrás alapján valamennyivel több, mint 124 millió főre csökkent.¹ Ehhez képest a Nippon.Com a 2020. október 1-jei népszámlálási eredményeket valamennyivel több, mint 122 millió főben adta meg egy 2021. július 6-ai demográfiai jelentésében, amelyhez az adott dátumig további

---

¹ CIA: *Explore All Countries – Japan, East and Southeast Asia. People and Society*. In.: CIA: The World Factbook. – <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/japan/#people-and-society> (utolsó letöltés: 2023-03-19)

868.177 fő népességszám-csökkenés járult hozzá.² A már említett Nippon.Com oldal egyik, 2022-ben már nem lehivatkozható demográfiai előrejelzése szerint az ország 2013-ban 127,30 millió főt jelentő lakossága 2060-ra 86,74 millió főre fog csökkenni, ami 2110-ben fogja elérni a 42,86 millió főt.

Milyen adottságokkal bír a világ leggyorsabb népességfogyását felmutató országa? Miért hatékonytalanok a demográfiai mélyrepülést orvosolni kívánó szakpolitikák? A hagyományos japán családmoddellen és munkaetikán kívül még milyen más, a nyugati szemmel szélsőségesnek tűnő szubkulturális szokások, magatartásformák befolyásolják a japán demográfiai trendeket? Hogyan viszonyul mindehhez a japán nemzet etnikai-kisebbségpolitikája? Milyen tanulságok vonhatóak le Japán megkülönböztető etnikai-kisebbségpolitikájából (*ainu* vs. *ryūkyūkan*) a vizsgált helyzet kezelését tekintve? Az előadás a fent említett kérdéseket igyekszik megválaszolni.

---

² **Nippon.Com:** *Japan Data > Census Finds Japan's Population Declined by More than 800,000 in Five Years.* (July 6, 2021) – <https://www.nippon.com/en/japan-data/h01054/census-finds-japan%E2%80%99s-population-declined-by-more-than-800-000-in-five-years.html> (utolsó letöltés: 2023-03-19)

Nemzetépítés, történelem, mítosz

2023. június 2.

10:00-11:40

CSOMA MÓZES

tudományos főmunkatárs, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Eötvös József Kutatóközpont,
Stratégiai Védelmi Kutató Intézet
tanszékvezető egyetemi docens, Károli Gáspár Református Egyetem, Koreai Tanszék

A két koreai állam viszonyulása a félsziget közös történelméhez

A nemzetépítés egyik alapvető eleme az adott nép történelmének összefoglalása és oktatása a lakosság számára, kiemelve a történelem fényes korszakait és a történelmi sérelmeket. A Koreai-félsziget esetében ez a folyamat a 19. század végén indult meg, és kiemelkedően nagy szerepe volt benne Shin Cse Ho történésznek. Mint ismeretes, a második világháború végén a Koreai-félsziget területi megosztásra került, amivel az etnikai és kulturális szempontból egységes félszigeten két rivális állam jött létre, amelyek egyaránt a koreai nép egyetlen jogos képviselőjeként határozzák meg magukat. Az előadás azt vizsgálja, hogy a két rivális koreai állam miként viszonyul a több ezer éves közös történelmhez, illetve miként hasznosítja azt saját állam- és nemzetépítési céljaira.

ADAM DOHNAL – CSABA FAHIDI

Adam Dohnal (Adam Mickiewicz University) – Csaba Fahidi (Eötvös Loránd University; Jilin International Studies University)

Building a Communist State in Inner Asia with an European Anti-communist. Interpretation of Baron Ungern von Sternberg by Bazaryn Shirendev

At the beginning of the 20th century a long-lasting rivalry between imperial powers in Eurasia led to the creation of a perfect environment for countless numbers of bandits, mercenaries, revolutionaries and warlords. In the aftermath of the destabilization of tsarist Russia and Qing dynasty in China, any foreign or domestic groups with strong enough motivation could challenge the local authority especially in the Far East. It created a domino effect that eventual caused the fall of the Qing dynasty and the Romanov family further escalating the evaporation of state power in the region. Out of this time of strife and anarchy one particular individual seems to particularly stand out. Baron Roman von Ungern-Sternberg. Also seen mostly as a historical curiosity to the rest of the world Baron Ungern-Sternberg's actions in what is now modern Mongolia, created lasting effects in the later identity of the forming of the modern Mongolian statehood. Ungern's conquest becoming both a stepping stone to form a positive spin on the relations with the new Soviet overlord as liberators but also a serious problem in portraying the pre-communist independence movement and its elite as potentially weak and antagonistic to the new regional dominant order. In our presentation we want to show how this event has been recontextualized within the works of the first-generation Mongolian communist historian Bazaryn Shirendev as one of the core founding myths of the emerging Mongolian People's Republic statehood identity.

SZAKÁLI MÁTÉ

ügyvivő szakértő, Neumann János Egyetem, Eurázsia Központ

Az indonéz nemzetépítés filozófiai alapja: a Pancasila

Számos posztkoloniális állam számára – kiváltképp ha vallási és etnikai szempontból heterogén – problémát jelent egy koherens, inkluzív mítosz megteremtése a nemzetállam metafizikai alapjának támogatására. A világ vallási, etnikai, nyelvi és kulturális szempontból egyik legheterogénebb országa, az Indonéz Köztársaság esetében azonban a fél-laikus Pancasila ideológia az ország létrejöttétől (1949) kezdve konstans alapként szolgál a nemzet- és államépítés folyamatához, kihirdetésének napja pedig 2016 óta hivatalos ünnepnap. Az előadás az ideológiát, mint filozófiai rendszert és államnormát vázolja föl, valamint a főbb gyakorlati hatásait ismerteti arra a kérdésre keresve a választ, hogy milyen tényezőkre vezethető vissza a Pancasilaának az ország transzformációját és rezsimváltásait túlélő természete.

FEJES –JANCSÓ DOROTTYA

PhD. hallgató, ELTE BTK Filozófiatudományi Doktori Iskola, Film-, Média- és Kultúraelméleti Doktori Program

Madár? Repülő? Shiva! Szuperhősök a bollywoodi filmvászonon

Az, hogy a populáris médiának, így a filmeknek is igen erőteljes szerep jut a nemzeti identitásról alkotott kép megítélésében, már régóta vitán felül álló kérdés. A film alkalmas arra, hogy kreatív módon mutassa meg a nemzet dicső múltját, de ezen felül saját mitológiák megteremtésének is eszköze lehet. Utóbbi kategóriába sorolható a szuperhősfilmek műfaja, amelyek a nyugati populáris kultúrának mára megkerülhetetlen szegmensévé váltak, de vajon mi a helyzet keleten? Ez az előadás nem a(z) egyébként szintén rendkívüli) remake kultúráról fog szólni, hanem azok az indiai szuperhősök állnak a kutatás középpontjában, akiknek történetei saját mitológiát létrehozva szólítják meg a bollywoodi mozik közönségét mint az erkölcsök, az igazság, a vallás és a nemzeti értékek védelmezői. Ezen filmek esetében egy olyan transzkulturális jelenséggel találkozhatunk, amelyben egyszerre jelenik meg a globális populáris kultúra felé való nyitás és a ragaszkodás a lokális tradíciókhoz, olyan elegyet létrehozva ezáltal, amely elhozhatja a hindu szuperhősök korát.

Nemzetépítés és örökség

2023. június 2.

10:00-11:40

JENEY RITA

tanszékvezető főiskolai docens, Bhaktivedanta Hittudományi Főiskola

Az Indus-völgyi civilizáció kutatásának jelentősége a független India régészetében

1947-ben India függetlenségének kivívásakor az addigra már több, mint két évtizede felismert és kutatott Harappái kultúra lelőhelyei a kettéosztás miatt Pakisztánba kerültek. Az Indus-völgyi civilizációnak, India legősibb városias jellegű kultúrkomplexumának így a függetlenné vált Indiában nem voltak a saját területéről származó emlékei. Az 1950-es évek Indiájában ezért az egyik legnagyobb régészeti projekt az északnyugati területek szisztematikus terepbejárása

volt azzal a céllal, hogy India területén is felfedezzék a Kr.e. 3. évezredre datálható Indus-völgyi civilizáció lelőhelyeit. Hét és fél évtized régészeti kutatása nem csak az India területén található Indus-lelőhelyek azonosítása és nagy felületű feltárása terén hozott jelentős eredményeket. Indiai lelőhelyen valósult meg először a Harappái kultúra emberi maradványainak DNS-vizsgálata, amely az Indus-civilizáció eredetének kérdésére vet új fényt. 2021-re India elérte, hogy indiai Indus-lelőhely is felkerüljön a világörökségi listára, hiszen azon addig csak a Pakisztán területén található Mohendzsó-dáro szerepelt. Az Indus-civilizáció lelőhelyeinek turisztikai jelentőségét az indiai kormány nemzeti szintű múzeumok alapításával is igyekszik növelni. 2020-ra elkészültek a Nemzeti Tengerészeti Örökségkomplexum elnevezésű múzeum és élményközpont tervei, amelyet India legősibbnek tartott kikötővárosa, a szintén Indus-civilizációhoz tartozó Lóthal lelőhely romjai közelében kívának felépíteni. Az Indus-civilizáció függetlenség utáni kutatástörténetének áttekintésével azt vizsgálom, hogy milyen szerepe van India legősibb civilizációja régészeti kutatásának a fiatal nemzet identitásának a kialakításában.

F. KOVÁCS RAMÓNA

egyetemi tanársegéd, Eötvös Loránd Tudományegyetem, BTK, Távol-keleti Intézet, Koreai Tanszék

A nemzeti identitás és a kulturális örökség kapcsolódása Dél-Koreában

Napjainkban az egyik legsikeresebb *nation branding* stratégiákat végző országnak tekinthető Dél-Korea, ahol többek között figyelemre méltó gazdasági átalakulás ment végbe a XX. század második felében. Az iparosodás, urbanizáció és modernizáció nagymértékben megváltoztatta a koreai társadalmat is, és hatással volt többek között arra is, hogy hogyan tekintenek a koreaiak saját kultúrájukra. Előadásomban először azt a kérdéskört járom körbe, hogy az említett időszakban milyen aspektusban és milyen hangsúllyal jelentek meg intézkedések, amik kifejezetten a nemzetépítést és a nemzeti identitás megerősítését, valamint az időközben háttérbe szoruló kultúra megőrzését kívánták elérni. Ezután kifejezetten az elmúlt két évtized országimázsfejlesztését meghatározó terveket vizsgálva kiemelem azokat a pontokat, amik továbbra is a nemzeti identitás megszilárdítására és a kulturális örökség megőrzésére vonatkoznak.

Dél-Korea imázsépítése több évtizedes múltra tekint vissza, és sikerességét az elmúlt években tapasztalhattuk meg igazán. A koreai nyelvet tanulók, az országot meglátogató turisták, illetve a koreai hagyományos és modern kultúra iránt érdeklődők száma állandó növekedésben van, akár csak Magyarországról, akár a világ számos más országáról beszélünk. A kutatások fókuszosa legtöbbször kifejezetten a *hallyu*, azaz a koreai hullám vizsgálata. Érdekesség viszont, hogy a koreai Ministry of Culture, Sports and Tourism a jelenlegi negyedik hullámra vonatkozó stratégiákon belül részletesen górcső alá vette a *K-Heritage* előtérbe helyezésének kérdését is, hiszen az immár globálisnak tekinthető jelenséget érdemes több szegmensre bontva, a kapcsolódó egyéb területekkel összefüggésben megpróbálni fejleszteni. Így nyílnak lehetőség a még kevésbé ismert történelmi és kulturális javak ismertté tételére, és a vidék fejlesztésére, felzárkóztatására is. Az elemzéshez áttekintem a korábbi gazdasági tervekhez kapcsolódó kulturális intézkedéseket és azok céljait, az aktuális eredményekhez pedig a koreai statisztikák mellett az említett minisztérium által közzétett fejlesztési tervezeteket, jelenleg is megvalósítás alatt levő konkrét példákkal illusztrálva.

Előadásom célja, hogy az eddigi országimázsfejlesztéssel kapcsolatos kutatásokat a nemzeti identitás és a kulturális örökségvédelem szempontjával összekapcsolva egy új aspektusból

elemezzem, hogy ezzel a *hallyun*nak ne csak a globális hatása, hanem a belföldi jelentősége is bemutatásra kerüljön.

SZILÁGYI ZSOLT

tudományos főmunkatárs, Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Néprajztudományi Intézet
címzetes egyetemi docens, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Bölcsész- és
Társadalomtudományi Kar, Nemzetközi és Politikatudományi Intézet

Nemzetépítés, örökségesítés, önreprezentáció a mai Mongóliában

A globalizáció uniformizáló hatása a világ egyre több részén váltja ki a hagyományosan az adott területre jellemző kultúrák, illetve az ott élő közösségek ellenreakcióit. Ez leginkább a nemzeti identitás hangsúlyozásában, a nemzeti kultúra elemeinek közreadásában nyilvánul meg, ami egyfajta immunitást ad a nemzetközi folyamatok uniformizáló hatásával szemben. Különösen fontos ez olyan országokban, amelyek területi egységüket, függetlenségüket, politikai önállóságukat csak az utóbbi években, évtizedekben nyerték el, vagy szerezték vissza. Nem véletlen, hogy a nemzetépítés folyamata olyan hangsúlyosan rajzolódik ki a közép- és belső-ázsiai térség országaiban. Ebben a tekintetben Mongólia látszólag könnyű helyzetben van. Története több mint 800 évre visszatekintve is jól dokumentált, etnikailag szinte egységes, kulturális tekintetben markánsan elkülönül közvetlen szomszédjaitól. Elvileg minden adott annak érdekében, hogy az állam könnyen definiálja önmagát, alakíthassa ki a modern mongol nemzeti identitást. Mongólia azonban mégis kihívásokkal küzd e téren, aminek részben történeti, részben kultúrtörténeti okai vannak. A mongolok 1990 előtti történetük 300 évét idegen fennhatóság, vagy politikai befolyás alatt éltek. A rendszerváltás után újra kellett fogalmazniuk, felépíteniük modern nemzeti identitásukat, aminek során nem ritkán külső mintákat követtek. Ennek is lehet következménye az elmúlt évtizedekben tapasztalható identitás válság, illetve az, hogy a modern mongol nemzeti önreprezentáció nem mutat egységes, letisztult képet, abban érdekes keverékét tapasztalhatjuk egy bizonyítható, és egy erősen mitizált nemzeti önképnek, amelyben nem csak önreflexziót láthatunk, hanem a környezet hatásaira adott válaszokat is. Az előadás e sajátos kialakulási folyamat dilemmáira próbál rávilágítani.

SÁRKÖZI ILDIKÓ GYÖNGYVÉR

tudományos főmunkatárs, Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Néprajztudományi Intézet,
egyetemi adjunktus, Károli Gáspár Református Egyetem, BTK, Keleti Nyelvek és Kultúrák
Intézet, Kínai Tanszék

Nemzetépítés, örökségesítés és terepmunka Kínában

Az örökség fogalmának elterjedése Kínában – mint a világon mindenütt – hosszú idő alatt ment végbe. A folyamat során a kínai rezsim a saját nemzetépítési törekvéseit kiszolgáló ideológiához igazítva újradefiniálta az UNESCO univerzálisnak hirdetett örökség-diskurzusát, direkt vagy indirekt módon a társadalmi élet szinte minden szintjére kiterjesztve azt. A nemzetközi szakirodalomban elfogadott tézis szerint mára Kína kulturális öröksége a szocialista állam legitimitációjának kulcsává vált. A nemzeti érdekek mentén zajló örökségesítési folyamatok ugyanakkor számtalan politikai, gazdasági és kulturális konfliktusnak szolgálnak táptalajul. Sárközi Ildikó Gyöngyvér előadásában azt a kérdést vizsgálja, hogy mindezek a konfliktusok hogyan befolyásolják a terepmunka lehetőségét és körülményeit Kínában.

Nemzetépítés többség és kisebbség viszonyának tükrében

2023. június 2.

13:00-14.40

BARTA GÉZA

PhD hallgató, Eötvös Loránd Tudományegyetem, TTK, Földrajz- és Földtudományi Intézet, Társadalom- és Gazdaságföldrajzi Tanszék

Hindutva és stratégiai marginalitás: kettős nemzetépítés az északkelet-indiai Arunachal Pradeshban

Arunachal Pradesh különleges helyet foglal el az indiai szövetségi államok között. Azon túl, hogy az indiai-kínai területi viták miatt geopolitikai ütközőzónának tekinthető, muszlim- és hindu-Indiától teljesen különböző, tibeto-burmai nyelveket beszélő, buddhista, animista, ún. „bejegyzett törzsek” népesítik be. A törzsi kisebbségekkel való bánásmód kiemelt jelentőséggel bír a mindenkori központi hatalom számára, ennek egyik elemeként a területre való bejutás a nem ott lakók számára engedélyhez kötött. A territoriális zártságból fakadó részleges elszigeteltség, illetve a limitált részesedés a nemzetállami és globális léptékű folyamatokból máig megoldandó kihívásokkal szembesíti a helyi közösségeket. Ezenfelül az 1987-es szövetségi állammá válás a jelenleg is zajló szubnacionális építkezés szempontjából újabb próbatételt jelentett. Miközben a lokális törzsi narratívák alapján, saját jogon történnek kísérletek a nemzeti-regionális, arunachali identitás kialakítására, addig a központi hatalom által szorgalmazott, egész Indiát átfogó, egyre erőteljesebben a hinduizmushoz kötődő (szupra)nacionális identitás kanalizálja a lokális nemzetépítő törekvéseket. Mindezek mellett a globalizációs áramlatok, a keresztény és hindu mozgalmak, az India egyéb területei felől érkező kulturális koncepciók, továbbá a feszült geopolitikai helyzet, illetve az azzal együtt járó katonai jelenlét teszi rendkívül komplexé az Arunachal Pradesh-i nemzetépítésekkel kapcsolatos társadalmi, gazdasági és politikai diskurzusokat. Ezek interpretációjához a posztkolonialista kritika és a posztmodern identitáskonstrukciók elméleti megközelítései nyújthatnak segítséget.

WILHELM ZOLTÁN

WILHELM ZOLTÁN¹, KUSZINGER RÓBERT², BAGDY ÁBEL³, ZAGYI NÁNDOR⁴

¹ Pécsi Tudományegyetem, Természettudományi Kar, Földrajzi és Földtudományi Intézet, Ázsia Központ

²⁻³ Pécsi Tudományegyetem, Természettudományi Kar, Földtudományok Doktori Iskola

⁴ Pécsi Tudományegyetem, Szentágotthai János Kutatóközpont, Történelmi és Politikai Földrajzi Kutatási Centrum

Integráció vagy fragmentáció? – A regionális különbségek változásai Indiában

Számos egzakt vizsgálat alapján kijelenthető, hogy a világ – mind természet-, mind társadalomföldrajzi szempontból – egyik, ha nem a legváltozatosabb országa India. Lakosságának etnikai, nyelvi, vallási, illetve kaszttagolódása olyan heterogenitást eredményez, melyre más országban aligha találunk példát. A rendkívüli sokszínűség természetes módon eredményez komoly regionális különbségeket. Az objektív természet- és társadalomföldrajzi tagoltság az országban az államberendezkedés föderális (szövetségi) formájában és a regionális autonómiákban intézményi megerősítést is kapott. Ezen területi különbségek mérése

ugyanakkor nem kecsegtet sikerrel a tagállamok szintjén, hiszen a rendkívüli méretek (Európa legnépesebb államainál jóval nagyobb lakosságsszámmal rendelkező szubnacionális közigazgatási egységeket találunk Indiában) elfedik a lényegét. A 2010-ben publikált módszerünkkel, a komplex SENTIENT Index alkalmazásával sikerült a közvetlen szubnacionális szintet követő körzetek adminisztratív hierarchiaszintjén meghatározni a relatív fejlettségi sorrendeket az elmúlt három census adataira támaszkodva. A népszámlálásokra épülő adatbázisunkra támaszkodva – matematikai-statisztikai módszerekkel – több, területi különbségekre vonatkozó, nővumnak számító megállapítást tehattünk. A legutóbbi népszámlálás (2011) adatainak megjelenésével elemzéseinket már időben is kiterjeszthettük, számtalan érdekes eredményt produkálva. Kimutathattuk pl. a leszakadó, vagy éppen kiugróan fejlődő, a polarizálódó régiók területi elhelyezkedését, de a fejlődéssel leginkább összefüggő faktorokra is tudunk következtetni. Láthatóvá váltak azok a társadalmi-gazdasági folyamatok, amelyek analízisével prognózist is alkothatunk a területi egységek fejlettségében is végbemenő – regionális – változásokra vonatkozóan. Mindemellett feltártuk, hogy egyelőre Indiában (is) az urbanizáltabb terekben jelentkeznek leginkább a (hagyományos indikátorokkal leírható) fejlődés jegyei. Előadásunkban, korábbi eredményeinkre támaszkodva, elemezzük az indiai regionális különbségek változásainak az integráció, illetve a fragmentáció irányába mutató hatásait, azokat a centrifugális, valamint centripetális erőket, amelyek India integritásának erősödését vagy szétesését eredményezhetik.

BOTTLIK ZSOLT

habilitált egyetemi docens, Eötvös Loránd Tudományegyetem, TTK, Földrajz- és Földtudományi Intézet, Társadalom- és Gazdaságföldrajzi Tanszék

A nemzetépítés térségi vonatkozásai a (poszt)szovjet Közép-Ázsiában

A Szovjetunió fölbomlásával az egykori tagköztársaságok önálló országokká váltak. Ez nemcsak átformálta a térség geopolitikai viszonyait, hanem egy sor konfliktust is generált. Az új államok társadalmainak egyszerre kellett megküzdni a piacgazdaság kialakításának problémáival, később ezzel párhuzamosan a globalizáció kihívásaival is. A számtalan konfliktus felszínre hozta a helyi identitáskonstrukciók kialakulásának gyökereit és azok eltérő alakítását/alakulását a cári hódítás és a kommunista berendezkedés keretei között. Ez a tény a földrajztudomány érdeklődését is kiváltotta.

A „tér” már a terület lehatárolásában is megmutatkozik, amiben a természetföldrajzi és társadalomföldrajzi (történelmi, kulturális) szempontok ütköznek. A térség ún. „köztes” de egyben „tranzit” tér is, amelyet az idők során többnyire külső hatalmak próbáltak uralmuk alá hajtani. Ugyanakkor ezen a területen a különböző fogalmi közelítések közötti koherencia is hiányzik, amely meghatározná a környező térségtől való eltérését. Erre több, a régióra vonatkozó elnevezés is (Turkesztán, Central Asia, Innerste Asien stb.) utal.

Az itt élő emberek identitásában a külső észlelések és a belső elképzelések etnikai identitáskonstrukcióinak többségében *helyi sajátosságként* jelenik meg a térség eltérő természetföldrajzi jellege és az ebből következő életmódbeli sajátosságok, amelyek nyelvi különbségeket is takarhatnak. A nomád állattenyésztés által meghatározott vándorló életmód áll szemben a földművelésre alapuló, letelepedett városi, illetve oáziskultúrával. Az előbbi leginkább a sztyepprégióra, a hegyek, és a Szemirecsje termékeny fennsíkjára, míg az utóbbi a folyóvölgyek, oázisok termékeny medencék térségeire jellemző. A két terület közötti határok természetesen elmosódtak, illetve az idők során sokszor változtak.

A cári birodalom területi expanziós törekvései a 19. század második felében érték el a térséget, és csatolták két fő lépésben Oroszországhoz, így a hatalom részéről a *külső hatások* is

rányomták a bélyegét a különböző csoportok kohéziójának alakulására. Ekkor az orosz hatalom határozta meg nemcsak a politikai, hanem a gazdasági és ezáltal a társadalmi miliót is, amely a birodalmi nacionalizmus árnyékában ebben az időben az itt élők öndefinícióiban és az állam által támogatott lehetőségekben is tükröződött. A szovjet időkben megváltozott a hatalom térelképzelése a régióról, leginkább az 1920-as évekre jellemző „nemzeti-territoriális határhúzás” folyamatában. Az egykori tagköztársaságok határait az 1924-től 1936-ig terjedő időszakban alakították ki, leginkább a kommunista hatalom nemzetiségi politikájának alapelvei szerint. Ennek értelmében a kialakított tagköztársaságok valamely etnikum többségére épültek. Ehhez azonban át kellett értelmezni a nemzetiség fogalmát, amely nem vette figyelembe a korábbi helyi sajátosságokra épülő identitáskonstrukciókat.

Az idők során változó önmeghatározások a különböző csoportok etnikai területeinek nagyságát és térkitöltését is meghatározzák. Ezt a napjainkban sem feltétlenül éles etnikai határok, és a sokszor vitatott politikai határok okozta konfliktusok is befolyásolják. Előadásunkban a helyi identitások eme térségi vonatkozásait kívánjuk összefoglalni.

HÁDA BÉLA

tudományos munkatárs, Nemzeti Közszerológiai Egyetem, Eötvös József Kutatóközpont, Stratégiai Védelmi Kutatóintézet

A nemzetépítés kudarca Mianmarban

Délkelet-Ázsiában több példa is akad a dekolonizációt követő nemzetépítési törekvések sikereire – Mianmar esete sajnos nem tartozik ezek közé. Az 1948. évi függetlenné válástól az etnikai dimenzióval is bíró polgárháborús periódusok – összekapcsolódva a belpolitikai fejlődés éles cezúráival – sajátos ciklikusságot adtak a társadalom életének. Mianmar lakosságán belül máig nem történt meg a valódi nemzeti integráció, ehelyett a többségi bamarok és a népes etnikai közösségek egymás mellett élését súlyos konfliktusok nehezítik. Az ország létét és működését ma nem külső fenyegetések, hanem ez a belső szembenállás veszélyezteti. Előadásomban szeretném megvilágítani a mianmari nemzetépítés kudarcának történelmi és politikai hátterét, valamint azokat a kísérleteket, amelyeken keresztül az elmúlt harminc esztendőben a mindenkor kormányok igyekeztek kiegyezést teremteni a központi hatalom és a nemzetiségi szervezetek – gyakran fegyveres csoportok – képviselői között.